

Autobusel 3.500 km läbi sõjaaegse Saksamaa

Kaks residentsi — Potsdam ja Dresden. Potsdam — Preisimaa süda

Üle Havelli pika silla sammume raudteest jaamast Potsdami sõjalinnale. Meie vaatas vaevalt kael kerkib Linnalossi imposantne hoone ning otse meie ees, lossi akende all ongi too vana pärnapuu, mille all Friedrich Suur võitis vastu neid, kes tulid tema juurde palvekirjades.

Potsdami barokkstiilis ehitatud linnaloss oli Preisli kuningate päresidentsiks ning Friedrich Suurgi elas siin, enne kui ta ehitas endale Sanssouci palee.

Otse lossi kõrval on praegugi veel sõjajärgse harjutusvälja ning täpselt nii nagu suure kuurvürsti ning Friedrich II ajal kõlavad siin praegugi käsklused, lõgisevad püüdlused ja kajak maa marisammudest.

Lossi vahetus läheduses kohtame üht huvitavat mälestusmäära, mille sügavaim sinu alles nüüd, sõjajärgi kõneleb oma täies selguses. See on mälestusmäära kindral Stenben Washingtoni staatlilemale, kes oli rahvuselt saklane.

Selle mälestusmäära on annetanud tänu-meelsa ja sõpruse Saksa keiserle ja saksa rahvale Ameerika Ühendriikide kongress ja rahvas. Millise saatuseironiana kõleb see nüüd, kus ameerika pommitlennukid külvavad hukatust ja surma tolle sama saksa rahva linnade ja külade kohal kes kinkis Washingtonile ja ameerika rahvale Stenbeni mõel ühe Ameerika vabadussõja juhi.

Potsdami üheks ajalooliseks ehituseks on Garnisoni kirik, kus puhkavad ühes haudvõlvil kõrvuti Friedrich Wilhelm I ja Friedrich II Suur.

Veel helisevad meie kõrvne Garnisoni kiriku kellamängu heid, kui astume tolle ajaloolise kiriku vaigsele sisemusse.

Rahu ajal rippusid siin seinelt ja samamast ajalooliste Potsdami rügementide kuulidest ja jäst sõdunud lipud. Nüüd on seinad tühjad, kundes veel ajnult tahvleid 1813–1815 aasta sõdade Raudristi kandjate ümbrused. Lipud on rännanud õhuohu eest kindlasse kohta.

Veel praegugi on see kirik sõjaväe kiriku ning kiriku kooridele pälsevad praegugi vaid sõdurid.

Kirikus säilitatakse praegugi veel neid vana toole, kus kord istus Friedrich Suur ning teised Preisli kuningad, kuningannad ja kuninglikud printsid.

Palju ajalugu, suuri sündmusi ja laulud on säinud tolle kiriku müürid. Viimaseks suuremaks ajalooliseks sündmuseks, mis toimus nende müüride vahel oli võimu ülevõtmine Adolf Hitleri poolt. Ning juht näitab meile kohte, kus seisid siis Riigipresident V. Hindenburg ja Führer Adolf Hitler.

Lahkudes peatume veel korra haudvõlvil ees, kus puhkavad oma sarkofaagides Friedrich Wilhelm I ja Friedrich Suur. Nüüd on haudvõlv tühi — pommitide eest pole kindlad ka sarkofaagid.

Jätkame oma käiku läbi Potsdami vana Sanssouci pargi poole. Milline rahu ja vaikne valitseb neil tänavail võrreldes Berliiniga. Potsdam on kerkinud ajal, ku valitseb veel kindel stiliitunne ja kus ilu meel oli veel rikkumata 19. sajandi hõltsitsemist ja eklektitsitsemist. Vana Potsdam majad ja ehitised kõnelevad puhas ja vormikindlat 18. sajandi keelt. Võibolla peitub ehk selle põhjus ka selles, et Potsdam kerkis suure kuninga Friedrich II tahtmise ja kavade järgi. Selle linna on ehitatud kokkuvõetlik ja mitte eriti jõukas valitseja ning rahvas. Seepärast ei valitsegi selle linna arhitektuuris igavesti püsiv raidkivi, vaid pudenev tellis ja krahv, kuid just selle tõttu ongi Potsdam kauniks näiteks, et ka telliskivi ja krahviga võib luua midagi kaunist ja jäävalt väärtuslikku.

Üle suure väljaku, mida kaunistab Brandenburgi värav, mis ehitati 1770 aastal Trajanuse võidukars eeskujul Roomas, jätkame oma teekonda.

Äkki tundub meile, nagu ei seisaks me mitte Potsdamis, vaid kuskil Itaalias. Me silme ees tõusevad tules heleda taeva poole ehtsa varakristliku basilika rahuikud müürid. See on rahukirik, mis ehitati aastail 1845–1850 varakristliku basilika stiilis. Toeline rahu näib valitsevat nende müüride vahel ning sammaskäikudes, mis liituvad kirikuga, kus on leidnud oma viimse puhkepaiga ka Preisli kuningas Friedrich Wilhelm IV. Kolonnaadid tühst tihvast avaneb muinaajutulik vaade väikesele tiigile kõrgete puude all üksiku valge luigega. Seistes siin sammaste vahel ning nautides seda rahu ning sügiseid värveid sümfooniat, unustad tõe, et viibid Potsdamis, mitte väga kaugel Läänemereast, ja et kõigjal rindell on käimas sõda — „bellum omnium memorabile, quae umquam gesta sunt“, kolutavaim hävitusõda, mida maailm kunagi on näinud.

Siin Rahukiriku kolonnaadide all unustad kogu tõelise ning kujuteld, nagu viibikid as kuskil õndsate hiites, eemal maailma häst, askeetidele ja kirgeseid, ning sa tundud endale nagu ammusunud heerosena, kes kõnnib teiste õndsate keskel Eljysoni väljadel.

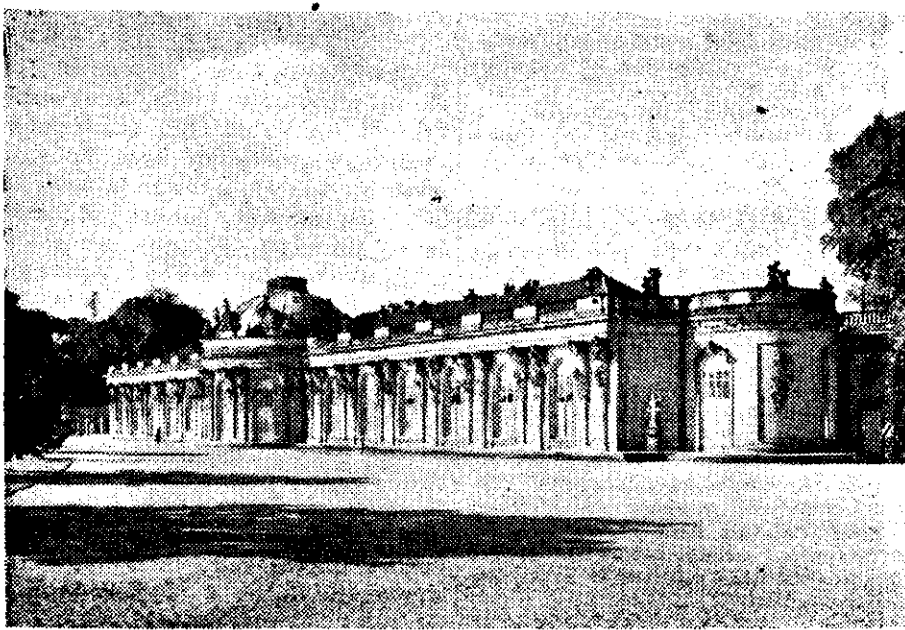
Kuid illusioon puruneb kohe ning sa pead jätkama oma matka. Otse Rahukiriku kõrval aub marmorne kaunis mausoleum, kus puhkavad valgest itaalia marmorist sarkofaagides õnnetu keiser Friedrich III ja terve tema perekond.

Nüüd astume me kauniste, tuhandete sügisvärve süllele ja heikivas Sanssouci parki. Läbi lelade puistest, kõrgete pundeakroonide all jalutame mõõda avarat parki, mida ehitad loendamatud raidkujud ja kus kasvavad viit peagu kõik puuliigid, mis taluvad Põhja-Saksamaa mele karmist ilmastikust palju pehmemat ja leebemat kliimat.

Siin võime näha kõiki neid puid, mis kasvavad meie kodumaalet ning paljusid liike, mis ei talu meie karmi talve. Too legendaarne jugapuu, millest koolis räägitakse igale eesti koolipoisile, et seda leidub veel veel vaid Saare- ja Hiiumaal ning mida väga vähesed meist on näinud kodumaal, kasvab siin pargis ilusate toredaks puuks, mille lamedad mustrohelised okkad on sünge kontrastiks kõigivõimalike lehtpuude sügisvärvides kirendavale lehestikule.

Suur ja mitmepalgeline on see park: pundesalud, kus hüppavad oravad, vahelduvad väikeste legendikega ning väikesed tiigid ning kanalid aitavad veelgi tõsta selle pargi looduslikku kaunidust.

Üllatusena võisime kogeda, et kanaleis ja tiikides ujusid luikede kõrval ka mets-pardid ja nimelt sinikaelad, mille Eestiski hästitutud pardilid, keda loetakse meie kodupardi metsikute esivanemaks.

Friedrich Suure poolt ehitatud Sanssouci loss Potsdamis

Oleme jõudnud Uue Palee juurde, mis ehitati saksa barokkajaastail aastail 1763–1769. Palee, mille fassaadi pikkus 215 m ja mille leidub üle 200 toa, kroonib antikline kuppel kolme kallutatud graatslaga, kes hoitavad krooni. Nende kolme graatsia kohta jutustatakse, et Friedrich Suur olevat tähendanud, et need kujutavad tema kolme suurimat vaenlast, nimelt Austria keiserinast Maria Theresiat, Venes keiserinast Katharina II ja Louis XV armukeest markkisa Pompadour'i.

Lossi kaunistavad loendamatud raidkujud, ning kogu ehitistekompleksi koos lossi taga asuivate kõrvalhoonete n. n. Communa'i-dega moodustab suurepärast liigendatud arhitektuurilist tervikut.

Nüüd pöördume tagasi, et külastada ka Sanssouci paleed, mille Friedrich Suur ehitas endale ja millele ta alati ise taotseas tunda.

Kõnnime jälle läbi suure ja jumaliku pargi, mõõdume antiklast ümmartemplit, kuhu on maetud Saksa viimane keiserinna

Endine katoliku õuekirik Dresdenis

Augusta Victoria ja jõuame lõpuks Sanssouci palee juurde. Kõrged astmelised terrassid viivad üles palee juurde, kust avaneb avar ja suurepärane vaade ees lajuvale mõõdumatu pargile. Väljale on see palee, kuid ehitatud maiteekalt ja ehtsa kunstitundega. Suure ja hilgava Versailles' mõju alatus üle kogu Euroopa kontinendi ja viiljatas kogu Kesk-Euroopa arhitektuuri ka isepoole Reini ja Elbet.

Ühtlase ja rahulik on Sanssouci fassaad võrreldes Uue Paleega, kõik on siin tagasihoidlikum ja vähem baroksalet tlevoalav. Ning seepärast ehk tundub see palee armsamana ja südamehedaasemana kui suurejoonelisem ja pillavam Uus Palee.

Palju ajalugu ümbriseb seda hoonet ning, praegugi veel nagu hõljuks tema kohal Preisimaa suure kuninga Friedrich II vari.

Me külastame ka kohta otse lossi kõrval, kuhu Friedrich Suur oli laekunud ehitada endale haudvõlv oma lemmikkoortele haudade kõrval. Nagu teame, ei täinud tema järglane seda soovi, ning ta maeti Potsdami garnisonikirikusse, Friedrich Wilhelm I kõrval.

Sanssouci paleel leidub kuldne päälkiri SANS, SOUCL Selle asjatu koma kohta olevat Friedrich Suur tähendanud, et lossi vaasaku tiivas (kus tema ise elas) asub mure (souci) kuna paremas tiivas (kus asus õukond) ei olevat seda. Tähelehd ja lossi prantsusekeelne nimi Sanssouci ilma mureta olekut.

Mitte kaugel Sanssouci paleest aub ajalooline veeki, mida Friedrich Suur palee ja pargi rajamisel tahtis omandada, ja pakkus selle eest mõldrile kõrget hinda. Kui mõlder aga mingi hinna eest ei tahtnud oma veeski müüa, tähendas ostuvahendaja, kas mõlder siis ei karda, et kuningas võib selle veeski talt siiski ära võtta. Selle päle vastas mõlder: — Jah, siis küll, kui Berliinis enam seadusi ei ole!

Need anekdoodid iseloomustavad, kui populaarne on Friedrich II olnud rahva hulgas ja seepärast mõistamegi, millist tähtsust evib Potsdam saksa rahva mälestusis. Siit Potsdamist kaasvas õieti välja Saksa riigi, siin loodi need ajaloolised ja pühho-loogilised eeldused, mis võimaldasid hiljem kogu saksa rahva ühendamist ühte riiki.

Me külastaksime Potsdami lõpeb. Lahkume toredast pargist, kus Kesk-Euroopa oktoober

Jõulukülaskäik eesti lendureile

Põhja lõigus võitlevad eesti lennuüksuse lendurid on kõik Raudristi kavalerid

Ühe lennukooli ülema lahel kutsel teostasid ajakirjanduse esindajad seal teostatavate eesti lenduritele jõuluks külastust. Külastused tutvustasid paari päeva kestel meie lendurite elu ja tegevusega, mis on vastutustrikas ent samal ajal ka huvitav.

Vahtamata sellele, et astusime sihtjaamas rongilt maha varastel hommikutundidel, juba märkasime õhus mitmeid lennukeid, millised, nagu hiljem selgus, teostasid harjutuslende. Lühike autosõit ja olimegi lennukoolis.

Meie tähelepanu paelus lennukooli ennekõike eeskujulik diistsipliin, kord ja puhtus. Kõigjal võis näha vilgast ja sihiteaduslikku liiklemist, head meeleolu ja töõindu. Väljaspoolt sisseastumisele laavad endale siin sõdamiku vastuvõtu.

Lennukooli ülema ja meior ja Raudristi kavaler E., kes üheaegselt hea väljajõppe organisatsioonina on ka vapper pommitlendur. Noorte lendurite otsusteks väljajõppajaks on eestlaseks lendurohvitserid.

Ilmselt oli näha, et kõik valmistusid õhtuseks koosviibimiseks. Jõuluõhtu koosviibimine toimus meeskonna sõõgisaalis. Koolitõlem, läti-lendur-ohvitseride delegatsioon ja küllaliste saabumisel oli meeskond juba kohal ja laud kaetud.

Koolitõlem omas sõnavõtus ütles tunnustavaid sõnu eesti lendurite tegevuse üle idarindel. Ta loodab, et varsti koolist lahkuv uus eesti lendurite lend jätkab oma ülesannete täitmist samas vaimus.

Sellele järgnesid mitmesugused muusikalised ettekanded eesti lendur-õpilastelt. Erilise aplausi osaliseks sai eestlastest laulukoor kapten Reebesi juhtimisel. Ettekantavaid isamaalisi laule tuli peagu kõik korrata.

Keset meeleolukat omavahelist vestlust tegi koolitõlem teatavaks rõõmsa ütluse. Saksa õhujõudude ülemjuhatus otsusega kõrgendatakse mõned eesti lendur-leitnandid üleleitnantideks. Peale selle kõrgendati veel hulk lendur-õpilasi lendur-allohviterideks.

Meil oli võimalus vestelda õhtulauas värake üleleitnant Napaga. Ta on üks meie tublimaid lahinglendurid. Hoolimata oma noorusest, on ta juba praegu I klassi Raudristi ja lahingulennu märgi kullas omanik, mille saamiseks tuleb sooritada vähemalt 110 vaenulendu.

Ülemleitnant Martin Napa lõpetas pulstat oma värviküllaseid andeid nii puude sarakasse lohestikku kui ka sügisesele kahisevale mürule.

Meie meelisse jääb aga elama haavav mälestus Hohenzollnerite suurejoonelisest residentsist.

Tõustes üuesti jaama, et pöörduda tagasi Berliini, poeb südamesse nagu mingi kahjutune lahkuda sellest kaunist, rohulisse uppuvast ja selgepiiridest linnast ja kuskil kaugel südamesopis hõmardub nagu mingi kauge aimus, et meie vana Tartu võiks kord kujuneda sellaseks linnaks, kui vaid leidub sügaval kultuurilise kunstiteadlik ja tugev tahe, kes suudab selle linna taasrajamist juhtida ühte kindla ja selgepiiridellase kava alusel.

juba märganud, et oled valus mees. Ja ma ei unusta ka seda, et oled kogu kaardiväes kõige osavam püssilaskja. Kui sa siis nüüd koju jõuad, siis tervita minu poolt vallavanemat ja ütle talle, et linu ei tohi mitte enam käsit- si ropsiada: see raske töö rikub käed ja noorte meeste tervist väga ja karta on, et ma teie kindist üldse enam häid püssimehi ei saa.

Ajasime veel veidi juttu liiga varajast külmast ja turuhindadest ning kui mul mantel juba selga oli aetud ja mütsi käes hoidsin, küsis keiser, kas ma mitte mõnda rohtu sisemiste valude vastu ei tea.

Mida võisim ma siis muud soovitada kui sedasama rohtu, mida mul tol ajal juba surnud isa alati oli tarvitanud. Ma siis andsin nõu kõhtu tõkati ja tärpentini seguga sisse määrda ja pipranapsi juua.

Jumalaga jättes ütles keiser veel, et astugu ma kui mul Peterburis asja on ja aega, kord jälle tema poole sisse.

Mitu korda olin ma selle üle pead mürdnud, kust pagan see Aleksander nii hea eesti keele oli võtnud. Alles siis, kui ma kuulsin, et ta juba väikeses poisina suve alati Haapsalus mõõda oli saatnud ja et „Sakala“ Jakobson keisri lelle ühe tütre kodukooliõpetajaks oli olnud, hakkasin taipama. Muidugi käis keiser ju ka lelle pool külas ja sellest kõigest see keeleõppimine tuligi.

Hiljem, kui käisin kord Peterburis, kuulsin veel, et nende kahe suure mehe vahel kõva sõprus oli siginenud, aga see oli siis jälle katkenud. Muidugi ühe ja sellesama tüdruku pärast.

Niikaugele ulatub leitud käsikiri. Paraku ei mäleta ma sellest, kuidas lugu edasi läks, mitte palju. Kindel on vaid, et Juhanson Liivimaalt end Peterburi Talvapaale hiljem päris kodus tundis, keisriprouga labajalavalssi laskis ja taariga paksude kapsante alla vägevalt viina viskas.

eesti lennukooli 1937.a. ja ohvitseride klassi 1940. a. Võitles 1941. a. suvel metsavennana vaenlaste vastu. Saksa lennukõkke astus 1942. a. Teostas kuni viimase ajani õiseid pommitlende idarindel, praegu on ühes lennukoolis eesti noorte sõjaväe-lendurite õpetajaks. Ta on sooritanud ligemale 150 õist vaenulendu enamlaste vastu.

Mõõdunud augustikuu tuli Napal ühel vaenulennul üle elada ärevaid hetki, mis aga õnneks siiski lõppesid hästi. Olukord rindel nõudis, et tuli startida ka pilvisel õõl. „Startisin ja võtsin rinde kohal nõuetava kõrguse. Pommid alla ja siis tagasi. Kuid tagasi-lennul sattusin pilve, milles on peagu võimatu orienteeruda. Isegi seda on raske määritleda, kas lendad pea või jalad allpool. Kaks katset masinat pöõrata ebaõnnestusid, kurss näitas ikka „isakeste Stalini“ poole. Alles kolmas katse tõi pääsimise — olin leidnud õige lennusuuna omade juurde. Maandusin õnnelikult oma aerodroomil.“

Õnn oli kogu aeg eesti lenduritega, neil ei olnud ühtegi kaotust. Eesti lennuüksuse lahinguteenid hinnati kõrget Saksa õhujõudude ülemjuhatuselt — kõik üksuse lendurid said II klassi Raudristid. Peale selle anti veel kapten V. Reili'le, üleleitnant Napale ja ülemeebel Rae'le I klassi Raudristid.

Vahepeal oli lauale ilmunud grokk, mis tõstis veelgi meeste meeleolu. Alles hilja õhtul lõppes meeleolukas jõuluõhtu koosviibimine. Üheaegselt mindi puhkama kasarmutesse, et alustada järgmist hommikul uue jõuga väljajõppe töõd.

Lennuharjutused aerodroomil algavad juba varahommikul. Kogu aeg võib kuulda mootorite põminat, maandumisele järgnevad kohe uued stardid. Põnevusega ootavad lendurõpilased oma järke, eriti aga seda tundi, mil võidakse õhku tõusta ilma instruktoriga, et teostada oma esimest soololendu.

Lendurõpilased on kõik katsetatud ja füüsiliselt tugevad mehed. Erilise hõsti sooritasid mõned eesti lendurõpilased kõrguslennu katse, milles tuli hingata sellist hõredat õhku, mis asub 7,5 km. kõrguses. Tavaliselt suudetakse selles hapnikuvaeses õhkkonnas vastu panna 2 minutit, eestlased ületasid aga selle aja viiekordsest. Arstlik komisjon nimetas seda „kolossaalseks vastupanuks“.

Õpilased ise aerodroomil on täis üleemeelikust. Lennuvarustusele ja isegi masinatele on pandud „rahvapärased“ nimed. Nii nimetatakse karvast lennu-kombineed kinokoera järele „Plutoks“, lennukeid KJNi — „Kihhotiks“ ja NANP — „Nannipunniks“.

Õhtupoolikul tutvusime meie lendurite erilisel seadistatud töökojaga. Siin valmistasid nad enne jõulusid oma perekondadele ja lastele kaunistus- ja mänguesemeid. Kuid on valmistatud ka kunstiväärtusega esemeid, mille eest saadi kõrgemate staapide tunnustust.

Nii kadusid tunnind märkamatu. Saabus aeg, mil tuli jätta jumalaga nendega, kelle hulgas oli veedetud hulk meeldivaid tunde. Järgmisel hommikul olime jälle tagasisõidul Tallinna suunas.

Filatelistid olid koos

Tallinna Filatelistide Seltsi ümber koon-dunud filatelistid tähtsasti 30. dete. omavahelise koosviibimisega aastavahetusel. Nagu selgus, on aasta jooksul ilmunud käibele rida uusi postmarkkide, samuti on mõõdunud aasta vältel teostatud rida filatelistlike uurimistõid, eriti just 1941. aastal ilmunud kohalikude väljannete alal. Ka Tallinna Filatelistide Seltsi liikmed on sel alal mõndagi korda saatnud. Saabuvast 1944. aastalt loodavad filatelistid, et see muude postmargi üldiste kõrval toob ka Eesti Leegioni erimargid, nii nagu need on Hollandi, Flaami, Vallooni jt. leegionidel.

2500 talu elektrifitseeritud

Tehnikadirektooriumi kaudu teostatav talumajapidamiste elektrifitseerimine on hoolimata sõjalukorraast arene-nud seni pidevalt. Nende talumajapidamiste arv, kus elektriseadmete ehitamine Tehnikadirektooriumi abiga on viidud lõpule, ulatub umbes 255-ni. Viimase ajal on elektritõhistute arv kasvanud 219-le ja elektriseadmete ehitamiseks on antud umbes 4300 luba. Üle maa on elektrifitseeritud ligemale 2500 majapidamist.

Villanormi täitmise tähtaega pikendati

Turukorraldusvalitsuse poolt on tehtud korraldus, 1943. a. sügispoõ villanormi äraandmise tähtpäeva pikendamiseks kuni 31. jaanuarini 1944. a., kusjuures seniseks tähtajaks oli 31. dete. 1943. a.

Tähtaja edasilükkamist põhjustas asjaolu, et paljud talupidajad said tehni-lisel põhjustel liiga hilja kätte 1943. a. sügispoõ villa müügikohustusteadet, mistõttu neil ei oleks osutunud võimalikuks villanormi õigeaegselt täita.

JÄRVA TEATAJA Nr. 2
Neljapäeval, 6. jaanuaril 1944. a. Lhk. 3.

Gangsterlendurid mõrvauhingu märgi all

Churchill õnnitles ja Canterbury peapiiskop avaldas heameelt tsiviilelanike mõrvamise üle

Berliin, (DNB) kõrvalolev pilt kujutab Ameerika lendurit Hennrich D. Williamsit, kes on sündinud 16. mail 1922. a. ning pärineb Põhja-Carolinast. Ta kuulub vaenlase terrorilendurite hulka, kes heidavad oma pommid lastele ja lastele ning Saksa linnade elamiskvartaalidele. Eskadrill, kuhu kuulus tema masin, üks Boeing-Fortress II — kannab ametliku nimetusena „Murder Incorporated“, mis tähendab eestikeelse sõnaga „mõrvauhing“. Seda nimevõtet kannab ühtlasi iga meeskonnaliige suure tähtsusega lennukivõrvi tagaküljel Ameerika tunnismärkide peal. Sama pealkiri seisis ka allatulistatud lennukil.

Nagu sõjavang Williams ülekuulamisele seletas, kannavad ka teised üksused ja meeskonnad selliseid nimetusi, mis on võetud gangsterlargoost. Juba Ameerika lenduri Williamsi näol meenutatakse, et mitte ükski nimevõtte, vaid et ka meeskonnad pärinevad Chicago allmaailmast.

Liivi naine

MEIE KAASTÖÖLISELT LIIVIST

Kuramaa põhjarannikul, kus Läänemere veed päev-päevalt ujuvad oma lainelid heledate liivaluudete vastu, kus igivanad maa- ja liivaluudete kevad- ja sügistormidega, elab väike liivi rahvas. Siin, valgete liivaluudete keskel, laulab laulus ja kuuske kohinas, on sündinud liivi naine-ema. Tema kõrgist kõrgem ja põhim kohustus on olnud — kasvatada auväärseid lapsi — liivi rahva poegi ja nendusi, ja hoida ja ehitada seda, mis tema esivanemad on olnud väärtuseks ja püha — oma emakeelt ja rahva kombeid. Iga rahva hing on tema emakeel ja rahva kombed. Nende aretete hoidjad ja ehitajad on oma rahva auväärsemaid poegi ja tütreid. Selline on olnud ka endise aja liivi naine-ema. Liivi keeles ta õpetas esimesi sõnu oma lastele, laulis nalle hällilaulu, muretses neid liivi keeles lohtu. Kuna naine-ema soovis ja õpetas ta oma lastele andis, et nende südamed avaneksid kõigele, mis on hea, ilus ja püha. Pühapäeviti ja pidupäevadel ta riietas neid puhtaste riietega ja õpetas neid hardus-tekkele ja sellega tundma ka igavest Valgust. Liivi keeles ta õnnistas neid eluteele saates.

Liivi naine on raskeid päevi kogenud. Kehvema perekonna alles 14-aastane tütar võeti vägivallaga oma kodust ja saadeti leeri, et selle järele võlka saata peremehe või pastori juurde teenijaks. Nii ta juba noorena sai tunda eluraskusi. Töö ja mured olid ta elukaaslast. Elu esimene osa kulus oma juurele, teine — võõra juurele, kolmas — enda elu. Sellele ta oli õige kaaslane ja abiline oma mehele. Peetava valgel ja hiljem õilambil valgusel kedratu lehtet, kangaid ja võrke kujuti, vokiide rattad voriseid, lauvalilid heliseid. Lapsed õppisid lugema või kuulustasid abiu veerel istudes vanema jutustusi endisest mereõhtust, nende raskest katumisest meredel ja muinasjutte mere-ast, kuni hää ja abivalmis ta on mõnikord.

Tuleb mainida, et vanad liivi emad on olnud hästi jutustajad. Mitmeid neist on olnud õige suur muistendite ja jutustuste kogud. Ka minu vanema teab jutustada imelikke muistendite ja jutustusi ning juhtumusi endisaja liivlaste elust.

Tänapäeva liivi ema elu on samuti raske — tööd ja aekandus varahommikul alates hilleõhtuni. Tihti astub ta mitu korda päevas mööda valget, pehmet teed randa ja taas tagasi. Seal ta vaatab sädetselt merepinda ja ootab oma meest või poega, keda ta sinna juba õppimises saatis. Kui ta lõpuks näeb neid sõudmas sinna äärde, jookseb ta vastu alla. Rõõm sädetselt kõigi silmist, kui mereema on olnud helde, aeg lugematud on korrad, mil liivi mees ja naine astuvad koju mureliku näoga. Naise suurim töö on kaalida puhastust ja süüta. Sila on kogu kütta suitsu tül. See on raske, silmi ja kopsusid kurnav töö.

Igal nädalal, kesknädala hommikul, kogu küla ärkab askeldusla. Akendes vilguvad tuled, mis jutustavad sellest, et igas peres valmistatakse 20–30 km pikale, väsitavale retele. Pikad matkajate rivid kuigevad õppimises läbi sõude meisa üha kaugeemale alamaale. Need on liivi naised, kes sõidavad laadale kalu müüma. Sellised matkad on veel raskeamad sügiselõulade tuludega. Vahel ootab matkajaid ees suur peltum, kui ei ole ootajaid. Kodus ootavad lapsed oma ema, ootavad isa ja valget ääri. Rõõmameeli nad jooksevad emale vastu, kurbadena astuvad tagasi. Mil viisil oleks ema võinud oma lastele midagi hankida?

Stokholm, (DNB) Londoni ja USA ajakirjandus näib tundvat sellest suurt mõnu, kui ta jultunud kõniliisusega kirjeldab kaitsetut saksa naisele, laste ja raudade vastu teostatud terrorirünnakuid. Nii teatab Reuter mõnundega ja uhkustades, et viimaseil rünnakul oleval järele heidetud nimetatud „elamiskvartaalide purustajaid“, mille all mõeldakse neid pomme, millega mõrvatakse Saksa tsiviilelanikkonda.

Sama kõniliisusega ja vastiku teeskusega seletab üks USA ajakirjanik, et USA ei taha mitte „hävitada sõltute tsiviilelanikke elu“, vaid „päästa oma isade, poegade, abikaasade ja vendade elu“, ja seepärast ei saa olla kaastunnet Berliini halleemiste suhtes. Nähtavasti on USA ajakirjanikud hästi informeeritud, sest nii Berliinis kui ka teistes õhurünnakust tabatud linnades ei hallista, vaid nende inimeste südamed on täidetud hõõgavast vihasest, mis kord pääseb valla.

Ei ole sugugi üllatav, kui sellest kõniliisuse koorist tõstab oma häält ka Churchill, kes oma õhumünistri kaudu saatis õnnesoove mõrvagangsteritele Berliini ja Leipzig massimõrvade eest.

Pärast Churchillit õnnitlust õhugangsteritele võitis sõna ka Canterbury peapiiskop, kes Londoni ringhäälingus seletas: „Me kuuleme ja loome peaaegu iga päev hävitus-

Nõnda alati võldeid oma olemasolu eest liivi naine ei ole saanud mõelda oma laste koolitamisele. Viimaseil ajal mõned koolitajad on lapsi riigi kaasaabi. Kui Maailmasõja järel liivi rannas liikus soome ja eesti teadusemehi, siis ärkas ka seltsielu. Liivi naised noored ja vanad, võtsid siis osa seltsielust ja laulid kooris.

Agas kui liivi naisele oleks võimalus vahetada oma maa ja valged, kehavad liivaluudete võõra maa rikkust vastu, ta ei teeks seda mingil tingimusel. Teda tõmbab enda poole laulute loomine ja kuuske kohin kodurannas.

Meie südameil tuleks silmas võtta millessegi võimsalt kiinduda, ennekui õnnelikult oleme. Kiindumus tekkimise eeldab usuvust. See on rikka ja vijakaks kujuneva elu põhitingimus. Kaunimaid kiindumusi on kiindumus oma isamaasse ja emakeelsele. Liivi naine on kiindunud oma isamaasse, tal tuleb kiinduda ka oma emakeelsele ja austada seda. Aga kurbusega peab ütlema, et tänapäeva liivi naine-ema ei ole oma esivanemate ega oma ema väärtused. Ema on talle õpetanud kõike: töid, käsitöid, kumist, mitmesuguseid häd kombeid, oma emakeelt. Kõike on tänapäeva naine oma emalt õppinud — peale oma emakeelse austamisest. Ta ei õpeta oma lastele esimesi sõnu emakeeles, ei laula talle hällilaulu liivi keelt. Seetõttu liivi keel hakkab üha enam kaduma, mille põhjuseks on tänapäeva liivi ema ise, osalt, võib öelda, aga ka ümbruse olusust.

Õnnetatud oigu vana, hallipäine liivi naine, ema, õnnistatud tema: tõstet kõvad käed ja need teed, mida mööda ta on kulgenud. Kõrgele lehvitu liivi rannal rohelise-valge-sinine lipp, meie vanemate auks, kes on varjanud kaitsema, mille vanem põlv on jätnud temale pärandiks — isamaa-armastust ja oma emakeelt. Selline kiindumus ja usuvus on austuseväärtus.

Hilda Cerbach.

Vabadussõjas langenute mälestusmärgi püstitamise komitee valis juhatus

Neljapäeval, 30. detsembril pidas Paide rahvamajas oma peakoosoleku Vabadussõjas langenud Järvamaa Kangelaste Mälestusmärgi Püstitamise Komitee. Toimunud koosoleku valiti komitee juhatusse H. Leeman, P. Naaris, H. Rünne, R. Laane ja O. Laube.

„Õnne kõvertee“ Retlas
Neljapäeval, 6. jaanuaril korraldab Retla Rahvaraamatukogus Retla algkooli ruumes peo-õhtu, mille kavats kohalike näitehuviiliste poolt esitatakse E. Undla 2-vaat. komöödia „Õnne kõvertee“. Peo-õhtu algus on ettenähtud kell 19.

Nieländeri viiulikontsert Rakkes

Kolmekuningapäeval, 6. jaanuaril korraldab meie vanemad viiulikunstnik Hans Nieländer Rakke Haridusseltsis saalis kontserdi. Kontserdi kavats esitab H. Nieländer Tartini, Martini, Mozarti, M. Regeri, Raffi, Brahmsi, Merikanto, Vieniavski, Hermann ja Nieländeri helitöid. Toimuv kontsert algab kell 18.

Peetri Haridusseltsi tegutseb
Pühapäeval, 2. jaanuaril pidas Peetri rahvamajas oma peakoosoleku Peetri Haridusselts. Toimunud peakoosolekul võeti vastu 1941. 1942 ja 1943. a. aruanded, määrati kindlaks seltsi liikmeks ning toimetati vallimis.

188st, mida meie pommituslennukid tekitavad. See on endast mõistetav, et tunneme selle üle rahuldust.“

See iseloomustab inglise vaimulike valitsemist ja moraalseid langust, kes bingekarjase maski taga agiteerivad sõja- ja mõrvavälistatena.

AEGSÜTIKUGA POMMID JÕULUÕHTUKS

Berliin, (DNB) Briti terrorilennukid heitsid oma rünnakul 24. detsembril Saksa linnadele suure hulga aegsütiikuga pomme, mis pidid lõhkema just jõuluõhtul. Saksa tuletõrje abil ja teiste abinõudega suudeti see kavatus nurga ajada.

Niisugune teguviis on tüübiüleil inglisele. Need silmakirjateenrid, kes teesklevad vabadust ega taha kallil jõuluõhtul ise mõrvata ega teostada oma terrorirünnakuid saksa rahvale, kasutavad salakavalat võitlusviisi, et hetkel, mil nad oma kirikutele oma verevõrretravade kätel palves üles tõtavad, kaitsetud saksa naised ja lapsed pommidest tükkideks rebitaks ja Saksa linnad hävikeld.

Kirjanikud Nõukogude Liidus

Eesti rindemehe kohtumine kirjanik Lermontovi sugulasega

Viibisin ühel päeval ametisajus N. Vili komandantuuris, kus sinna ilmus keegi mees, kes pakkus end teenistusse tõlgin. See polnud iseenest mingi eriline juhus, sest peagu iga päev ilmus välikomandanturi vene mehi ja naisi, kes sageli suure sõnades kutsutakse või pikluse lütlustest kutsutakse või omi puudulikke teadmisi Saksa sõjaväeõppimisele teenistusse pakkuda. Selle mehe endast teatamine oli ometi ebatavaline, kuna ta esitas valvekorrastõrjuri oma nimekaardi — väikesel seinakirjal papitükikesel — millele oli meeldiva ladinakeelse kirja kirjutatud: Alexander Iwanovitš Lermontov.

„See mees on petlik!“ hüüdis üleleilnant, üteldes mulle nimekaardi.

„Aga siiski —“, valdisin vastu, „võimalik, et see on tõesti mehe õige nimi.“ Ja ma tõin näitena tõlgeaja Eestist, kus Petserimaal venelaste hulgas leidub mehi nimega Romanov, Lenin, Trotski, Kerenski, Molotov.

Huvi mehe vastu tõusis ja üleleilnant käskis teda kutsuda.

Sisse astus nüüd kehvalt riietatud viiekümnead eluaastase lihtsavaline mees, kes rääkis haruldast hästi saksa keelt. Otseselt tõendas ta oma sugulust kuulsale kirjanikuga, kuujuures esitles ka uhke naeratusega ennast kirjanikuna. Nii siis üks selle intelligenti esindajaid, keda Lenin ja Stalin, tema oletatava reaktiivhärre meesuse pärast, on tohtul hulgal maha tapnud.

Vestlus meie vahel lõi kobe alla Kaukaasia kirjaniku tegevuse juure viimase veerandasajandi jooksi ja keerles lõpuks küsimuse ümber, kuidas on siis õieti lood selle üle kogu maailma nii pasundatud proletariaat kirjanikud Nõukogude Liidus.

Seepärast vastas nõukogude kirjanik oma peagu naisele kätke žestikulereides: „Nõukogude võimudeh arvast, et neil on õnnestunud — vastandina kodanikule kirjanikule — luua nõukogude kirjanus, aga see polnud midagi muud kui ainult suur pettus. Mitte ükski tuntud nõukogude kirjanikest ei tõusunud üle kaksipärase taeme, rääkimata juba uueks maailmakuuksa teadusest. Lootus töö kirjeldusega teha, vabrituses, kaevandustes ja kolhoosides kirjanikule proletariaat iseloomu anda, osutus petlikkuse, kuna kõigist kõlbelise iseloomuga probleemidest hiliiti mööda. Piirduti vaid tegelikkuse, puht välise eadistandimisega, ilma midagi uut loomata. Nii oli enamik nõukogude romaane midagi muud kui teatava kodaniku kirjanuse koopiad, mõõdunud seajandi vahetusest, peamiselt siiski Emile Zola teostest. On iseloomustav, et kommunistid reastasid järsku Leo Tol-

N. Sihvart Paide tuletõrjeühingu esimeheks

Paide linna tuletõrjajatepere pidas oma peakoosoleku

Teisipäeval, 28. detsembril pidas Paide rahvamajas oma peakoosoleku Paide Linna Vabatahtlik Tuletõrjeühing. Toimunud koosoleku avas ühingu esimees N. Sihvart, millejärele asuti tegevaliku päevakorra juurde. Koosolekut asus juhutama ühingu esimehe abi A. Hindreks, protokolli R. Rajamets ja M. Ulk. Peakoosoleku tähtsamaks päevakorrapunkti olid valimised. Esimesena tuli valimisele ühingu esimees. Esimehe kandidaadina seati üles ühingu senine esimees N. Sihvart, kes ka lahtisel hääletamisel esimeheks valiti. Edasi valiti ühingu juhatus koosseisus A. Roots, J. Lintrop, A. Laks, J. Mitt ja T. Reisma, kuna juhatusliikmete kandidaatideks valiti R. Viita, A. Tammeraid, R. Karm, A. Meipalu ja H. Pär-

tel. Ka revisjonikomisjon valiti senisel kujul tagasi, kusjuures sellesse kuulusid V. Sillamaa, K. Sikk ja H. Arras. Revisjonikomisjoni liikmete kandidaatideks valiti J. Laube, A. Vaidla ja A. Terasmaa. Viimaseina tuli valimisele ühingu vahetukohus. Esitatud kandidaatidest valiti ühingu vahetukohu liikmeiks J. Sakkol, O. Laube, A. Annus, E. Laane ja H. Rünne. Edasi oli päevakorras ühingu maksumäärade kindlaksmääramine 1944. a. kohta. Vastavalt esitatud ettepanekule otsustas peakoosolek määrata ühingu tegevliikmele liikmeks maksuks aastas 2 Rmk ja toetajale liikmele 20 Rmk. Matusekassa aastamaksuks määrati igale liikmele 1 Rmk. Ühingu iga üksiku liikme surma puhul tasub iga ühingu liige 50 penni. Edasi otsustati matusekassa toetussummana ühingu liikme matmise puhul maksta ühingu matuseplatsile matmise puhul 100 Rmk, mujale matmise korral 120 Rmk, sama toetuse osaliseks saavad ka kõik ühingu toetajaliikmed. Rohkesti elavaid mõtlevahetusi tekitas veepreemiate suuruse määramine. Esitatud ettepanekuid sai enam hääli ettepanek, mille järele maksetakse esimese tulihajukohale jõudnud vaadilt 10 Rmk, teiseina kohalejõudnud vaadilt 6 Rmk, kolmandana 2 Rmk ja iga järgmise eest 50 penni. Lõpuks otsustas peakoosolek ühingu liikmeks tasumise viimaseks tähtpäevaks määrata 1. veebruar 1944. a. Kõigiti asjalik ja üksmeelne koosolek kestis pisut üle kahe tunni.

Uusi filme Paides ja Türi

Paide ja Türi kinopublikot huvitab kindlasti küsimus, milliseid filme võimabud neil näha saabunud uue aasta esimesel kuul. Et piatki küsimusele selgust tuua ja kinohuviliste soov osaliselt rahuldada, pöördume Paide kino juhataja P. Jõgi poole, kes meile antud kirjutajamäsu muuhulgas järgmist mainis.

Järgmise filmina linastub Paide kinos Jürgen von Alteni lavastuses „Lõbusad hullurid“ (Die lustigen Vagabunden), mille peaosades on Rudi Godden, Johannes Heesters, Mady Rahl, Carola Höhn ja Rudolf Platte. Edasi tuleb Adler-Filmi esituses liinastu „Kodumuld“ (Heimat). „Kodumuld“ on Hans Deppe lavastatud maailm kätitlev sügav-tõsine teos, milles peaosad mängivad Viktoria von Ballasko, Viktor Staal, Käthe Haack ja Theodor Loos. Edasi näeme valgel liinal USA produktioonis „Soovikontsert“ (See Werner, Carl Radtzi, Ida Wüsti ja Hans Adalbert v. Schlettovi peaosades. „Soovikontsert“ järgneb UFA toodangust „Kodu“ (Heimat) Carl Froelichi lavastuses. „Kodu“ teevad peaosalistena kaasa Zarab Leander, Heinrich George, Paul Hörbiger, Georg Alexander ja Leo Slezak. Viimatuimatuile järgneb Cine-Allianzi esituses „Naise armastus-naise kannatus“ (Mada Schneider, Ivan Petrovichi ja Oskar Simaga peaosades. Sama filmitingimise produktioonis näeme veel filmi „Kuus päeva puhkust“ (Sechs Tage Heimaturlaub) Gustav Fröhlichi, Maria Andergasti ja Hilde Sessakiga peaosades. Kuu lõpul tuleb ekraanile Terra esituses „Keldnerinna Anna“, mille on lavastanud dr. Peter Paul Brauer ja osad antud Otto Wernicke, Franziska Kinzi ja Hermann Brix kätte.

Kaarli-Ellavere maanasteseltsi peakoosolek

Möödunud aasta eelviimasel päeval pidas Ramma asunduses J. Koppeli ruumes oma peakoosoleku Kaarli-Ellavere Maanasteselts. Koosolekul toimetati valimisi põhikirja järgi ning arutati kurauste korraldamise küsimust.

Kodasema maanaised tegutsevad

Pühapäeval, 2. jaanuaril pidas Kodasema Maanasteselts Kodasema asunduses oma peakoosoleku. Toimunud peakoosoleku päevakorras oli koosoleku rakendus, 1942/43 aasta tegevuse ja kassaaruanded, 1944. a. eelarve kiitamine, valimised põhikirja järgi ja läbirääkimised.

Käru kogudus möödunud aastal

Käru koguduses registreeriti möödunud kirikuastal 41 sündi, neist 25 poeg- ja 16 tütarlast. Väljastpoolt abielu sündis 7 last. Surnud on samal ajal ja maetud 31 inimest — 20 meest ja 11 naist. Kõige vanemaks elavast Hans Aruvälja — 82 aastat 5 kuud, Jaan Võiges — 80 aastat 11 kuud, Juri Kald — 87 aastat, Hans Roba — 82 aastat 5 kuud, Mari Tamm 81 aastat 2 kuud, Leena Kaal — 80 aastat 10 kuud ja Mari Evert — 86 aastat 7 kuud.

Leeris on käinud ja õnnistatud 22 leerilast — 12 poeg- ja 10 tütarlast. Laulatati 16 paari. Armulaual on käinud 351 inimest. Armastusandeid on annetatud kokku 273 rmk.

Türi saatja uuel lainel
Alates 5. jaan. 1944 kell 11.40 on Türi saatjajama uueks laisepikkuseks 415,5 m. (mis vastab 722 KHz).

Kolmekuningapäev järgmisel pühapäeval

Kuna kolmekuningapäev langeb äripäevale, lükatakse ta sõjast tingitud põhjusil edasi järgnevale pühapäevale.

JÄRVA TEATAJA Nr. 2.
Neljapäeval, 6. jaanuaril 1944. a. Lhk. 4.